

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Christianstads Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Christianstads Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-Berättelse för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Christianstads Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	1.
2:o Invånare.....	1.
Seder och bruk.....	1.
Folkmängden.....	2.
3:o Näringar.....	5.
Jordbruk.....	5.
Bränvinsbränningen.....	6.
Verk och inrättningar.....	6.
Binärningar.....	7.
Linneväfnad.....	7.
Salpeter-kokning.....	7.
Sjöfart.....	8.
Fiske.....	8.
Jagt.....	8.
Handel.....	8.
4:o Politisk Författning.....	11.
Kammarverk.....	11.
Laga skiften.....	11.
Brandstodsföreningar.....	14.
Länets Sparbank.....	14.
Sjukvården.....	14.
5:o Städer.....	15.
Christianstad.....	15.
Engelholm.....	16.
Stadens folkmängd.....	16.
Cimbritshamn.....	16.
Stadens folkmängd.....	16.

Länets allmänna beskaffenhet

är genom härifrån förut, sednast år 1839, i underdånighet afgifna femårsberättelse beskrifven. Några egentliga förändringar i detta afscendet hafva under loppet af de sednare fem åren ej företett sig annorlunda än att, i följd af utvidgade odlingar och en starkt tilltagande folknummer, de ekonomiska och sociala förhållanderna utveckla sig i samma riktning, som under de näst föregående fem åren.

Hvad som således i främsta rummet af denna berättelse bör afhandlas, är Länets

Inväånare.

Seder och bruk fortfara väl att förblifva hvad de förut varit; dock emottages äfven här intryck af tiden, som skapar allt jemnt nya behof. Derföre tarfvas också nya källor, ifrån hvilka dessa behof skola tillfredsställas. Dessa behof äro likväl mera en tidens fordran än nödvändighetens. Ej heller får man i allmänhet mäta välståndet efter lefnadssättet; helst under en tid, då obetänksamheten och lättsinnigheten ega så många vägar att från lånta källor hämta medel för att tillfredsställa begären. Detta förhållande är så mycket vigtigare att anmärka, som det allt mer och mer sprider

sina verkningar bland mängden och bland den arbetande klassen, som fördom i allmänhet med mera sparsamhet och med mera omtänka för framtiden beredde sig en oberoende ställning, än den nu gör. Deremot visar sig detta begär efter oberoende på ett annat sätt, och med mera inverkan på seder och ordningen, i den mån detta sträfvaude utvecklar sig medelst frigörelse från de band, som stärka både ordning och seder. Detta röjer sig synbarligen i ett allt mer och mer minskadt föräldra- och husbondevälde.

Folkmängden ökas. Å landet utgjorde den efter mantalslängderna

År 1838: Skattskrifne personer	82,214
Gemenskapen vid indelade Arméen,	1,274
Skattfria	<u>66,531</u>
	67,805
Summa: 150,019	

Städerna: Skattskrifne	3,804
Skattfria	<u>1,912</u>
	5,716
Summa: 155,735	

År 1843 utvisa Mantalslängderna

på landet: Skattskrifne personer	84,177
Gemenskapen vid indelade Arméen	1,271
Skattfria	<u>73,586</u>
	74,857
Summa: 159,034	

Städerna: Skattskrifne	4,244
Skattfria	<u>2,807</u>
	7,051
Summa 166,085	

hvad an alltså folkökningen till 1843 års slut under sistförflutna fem år utgör en tillökning af 10,350 personer. Således större än under näst föregående 5 år, då tillökningen beräknades till 8,153 personer. Inom de sista 10 åren utgör alltså folktillökningen inom Länet 18,483 personer.

Att ett större antal skattfria personer nu finnas, än då förra berättelsen ingafs, härleder sig hufvudsakligen från den efter sista Riksdag gällande författningen att skattskrivnings-åldren blifvit förändrad.

Samma orsaker till folkökningen, som i förra femårsberättelsen uppgäfvos, gälla och verka ännu. Hemmansklyfningar och jord-afsöndringar fortfarande och bereda tillfällen till nya bosättningar: en stor mängd nya torplagenheter äfvenledes. Många olika tankar hafva uppstått rörande nyttan eller skadan häraf. Öfverdriften häri är, som all annan öfverdrift, menlig. Att en för långt sträckt hemmansklyfning och jordafsöndringar från hemmanen skada så väl det allmänna, som de blottställa dem, som på dessa små jordlappar skola söka deras bergning, kan ej gerna förnekas, då man närmare granskar de följder, som deraf uppkomma. Att en utsträckt klyfning och jordafsöndringar bereda en ökad folkmängd är visserligen en sanning; men i samma mån som denna tillökning af menniskor skall söka sin bergning på så små jordlotter, som blifva af 5 à 600:dels hemman, bör man lätt kunna fatta omöjligheten för innehafvaren att försörja sig derpå. I denna uppgift är ingen öfverdrift, ty flera exempel kunna åberopas att klyfningen på många ställen gått så vida, som sagdt är. Länet kan framvisa ända till $\frac{1}{578}$ mantal med $7\frac{1}{2}$ kapplands rymd för hus och gård m. m. Under ett sådant förhållande kan med skäl befaras, att en folkmassa uppkommer, som blifver i den belägenhet att den snarare tarfvar understöd af det allmänna, än att den kan lemna det understöd åt det allmänna, som med skäl och billighet kan påfordras af sjelfegande hemmansåboer. På de grunder vårt beskattningsväsende befinnes, är denna gränslösa sönderklyfning så mycket mera oförenlig, som skattläggningen stödjer sig på det öfverskott, som kan hemtas af jordens afkastning. När nu delningen går öfver den gräns, att egaren af jorden ej kan hemta ens underhåll åt sig sjelf, än mindre åt hustru och barn, synes en sådan tillökning i folknummern ej vara af särdeles nytta, ty nöd och brist ibland de flera är vida sämre än ett tarligt välstånd hos ett färre antal, som eger styrka att sig försörja och till staten kan erlægga de utskyl-der, som tillhöra jorden. Man må förgäfvos söka bortblanda det verkliga och af enstaka uppgifter och spetsfundiga satser draga slutsatser, som i sjelfva verkligheten ej visa sig; man må förgäfvos söka skäl der skälen ej förslå; ty slutet blir ändå det, att fattigdom och elände, med alla dess vådliga utgreningar, utveckla sig på en grund af falsk liberalism, den må utsiras för öfrigt med hvad glitter som helst. Få Län i Sverige hafva måhända en

så bedröflig erfarenhet af denna sönderdelning, som detta Län, inom hvilket den bereder de följder, som redan låta känna sig. Som exempel må åberopas, att vid försäljning af $\frac{1}{3}$ mantal bevakades icke mindre än 21 köpebref å jordbitar, som gäldenären af hemmansdelen försålt, utan att någon enda af köparne å af dem inköpt jord kunde vinna fastställelse, ehuru flera af köparne å sina jordbitar redan uppfört hus. Härvid bör ej heller förbises den omständigheten att, om en mindre väl känd torpare eller arbetare med stor familj söker inträde i en församling, kan sådant möjligtvis nekas honom, derest han icke visar någon säkerhet för sig och de sinas bergning; men vet han det rådet att på kredit köpa sig en så kallad hemmansdel, kan han tvinga sig in i hvilken församling som helst, och kan han blott på ett eller annat sätt qvarstanna som åbo å sitt hemman till följande mantals-skrifning och mantalslängdens justering, så har han vunnit sitt mål, ty då vet han, att både han och hushållet få ett stöd i sockens fattigvårds-åligganden till föga båtnad för socken. Till en sådan bestämmelse var den Svenska allmogens åborätt i dess upprinnelse ej ämnad. Under sådana förhållanden stadgas allt mer och mer den tanken, att frågor om hemmansklyfning böra öfverlätas åt kommunerna och under vissa vilkor behandlas som kommunalmål. Skälet härtill är ganska nära de skäl, som öfverlåtit andra fattigvårds-frågor åt socknarne, — ty snart nog står hemmansklyfningen i nära sammanhang med fattigvården.

Folklynnets bibehåller sin karakter. Å olika orter skiftar det, i mån af de olika folkstammar, som ifrån början befolkad dem. Och anmärkningsvärdt är, att tidens längd, under gemensamma lagar, styrelse och öfriga gemensamma förhållanden, ändå ej kunnat mildra den olikhet, som finnes inom olika trakter. Emellan hvarje härad återfinnes denna skillnad, både i de yttre dragen, språket, i mer och mindre liflighet och flera andra afseenden. Den skarpaste skillnaden visar sig emellan skogs-boen och slätt-boen. Den förres större beräkningsförmåga, öfvergående ej sällan till slughet och tilltagsenhet, mera hastiga rörelser och raskare handlingsätt kontrastera emot slättboens trögare lynne, kallare men mera öppna väsende och lugnare besinning i företag. I skogstrakten finner man i allmänhet mera intelligens, än på slättlandet. Läsning, skrifning äro mera allmänna i skogstrakten, der spekulations-andan bildat de flesta till verkliga räknemästare. Deremot visar slättboen sitt företräde i moraliskt afseende, mera pålitlighet, hvilket äfven yttrar sig i mera månhet om andras rätt. Brottmålen inom skogs-

trakterna äro alltid flera än på sättdlandet. Ibland den verkligt besutna delen af Länets invånare finnes en grund till välstånd och trefnad, som likväl i sednare åren fått känna skakningar af en mindre lycklig period för näringar och rörelse. Härom må några ord yttras, efter det näringarne blifvit framvisade.

Näringsar.

Jordbruk är Länets hufvudsakliga näringsgren. En i sednare åren ökad sädesproduktion bevittnar dess framgång. Utvidgning och förbättringar följas egentligen åt. Likväl går utvidgningen med större än förbättringarne i allmänhet. De förra för mycket på de sednares bekostnad. Härpå bör likväl ej så mycket undras; ty vanor och traditioner äro äfven mäktiga krafter, som hvarken lätt eller hastigt bekämpas. Framstegen bland allmoggen kunna endast gå småningom. Exempel verka, och då Skåne räknar flera agronomer, som med klokhets och omtänks användas kunskaper och naturens enkla men dock ofta obegagnade sanningar; erhålles en föresyn, som slutligen verkar, om ej genast.

Ladngårdsskötsel vill i allmänhet ej framgå så rationellt som den borde. På en del större gårdar hafva likväl godsegare vinnlagt sig om förbättringar, dels genom bättre fodring, bättre skötsel och äfven genom införskrifning af främmande, större och bättre kreaturs-racer. Likväl torde förbättringen genom utländska racer ej ännu i allmänhet vara lämplig, innan man lärt sig inse nyttan af bättre och starkare utfodring. De inhemska racer, vi hafva, kunna otvifvelaktigt upphjelpas och förbättras genom bättre skötsel. Lika säkert synes det vara, att hvilka racer, som hitkomma, skola de degenerera och försämras, om ej en bättre fodring och en bättre skötsel gifvas dem, och måhända blifva än sämre än de racer vi hafva. På större gårdar hafva så kallade holländerier eller mejerier inrättats, hvarest smör och ost produceras. Fortgår denna del af landthushållningen med den framgång, som man har skäl att hoppas, kan snart den tid inträffa, då detta Län kan exportera till andra orter dessa nödvändighetartiklar, i stället att, som hittills varit förhållandet, behöfva importera dem för eget behof.

Det som onckligen hittills varit och ännu är ett väsentligt hinder för en rationel ladvärdsskötsel, är

Brännvinsbränningen, som beklagligtvis i dess nuvarande form hittills gjort och ännu gör sina anspråk gällande så väl på kapitaler som på jordbrukarens uppmärksamhet och lagstiftningens behjertande. De större brännerierna, synnerligast de, som drivas med ångapparater, betraktas med afundsjuka af de mindre husbehofsapparaternas egare. De sednare tro, att de större inrättningarne genom deras stora tillverkningar bidraga till de mindres förfång. Antalet af till bevillning beviljade pannor, som år 1839 utgjorde 7,012 stycken, har år 1842 utgjort 5,113 st., men tillverkningen kan auses likväl vara till samma belopp.

Skogarne inom Länet äro i aftagande. Härtill bidrager en större konsumtion genom flera bostäder och således flera eldstäder, äfven den utsträckt och på många ställen fördelade brännvinstillverkningen. Derjemte hafva så få den omtänksamheten att tänka på efterkommandes behof, hvarföre det är sällsynt att någon återväxt beredes.

De vidtagne åtgärderna för hästafveln hafva haft goda resultat, hvarigenom de här förlagde Cavallevi-regementerna till en del remonteras med inhemsk afvel.

På några af de större egendomarne fortgår får-racernas förädling; men inskränkes dock till dessa ställen. Att det ej mera allmänt sker, torde kunna hemtas från svårigheten att med fördel afsätta den fina ullen, synnerligast i mindre partier. Hvaremot den gröfre lättare inom orten afsättes.

Bergsrörelsen är inskränkt inom Andrarums alunbruk. Det uppgifves, att tillverkningen årligen utgör per medium 1,790 tunnor Alun, med beräkning af ett medelpris af 18 R:dr Banco tunnan: således ett årligt tillverkningsvärde af 32,220 R:dr Banco. Verket sysselsätter efter uppgift 146 mantalsskrifna personer.

Af de i öfrigt inom Länet befintliga *verk* och *inrättningar*, som i tabellen äro upptagna, förtjenar pappersbruket Klippan en särdeles uppmärksamhet, genom tillverkningens belopp, dess godhet, genom machineriets fullständighet, den ordning, hvarmed verket drivas, och framför allt genom den omvårdnad, hvarmed egaren behandlar de 100 arbetare, som efter uppgift

dagligen sysselsättas. Årliga tillverkningen uppgifves utgöra 40,000 ris papper, beräknade till ett värde af omkring 170,000 riksdaler.

Binäringar: *Linneväfnad* har förut, synnerligast inom Norra Åsbo och en del af Södra Åsbo härader, varit en lönande näringsgren. Sednare årens fallande priser hafva likväl betydligt minskat den vinst, dessa orter deraf egde, hvarföre det är troligt, att tillverkningen kommer att minskas till stor skada för dessa orter, som, i följd af en i allmänhet mager och mindre bördig jordmån, tarvva lönande binäringar, för att berga sig. Som skäl till prisets fallande uppgifves, att Danska upphandlare förr inställde sig vid våra marknader, synnerligast vid Åby marknad, för att inköpa större partier linneväf till förbrukning inom Danska landet; men att denna afsättning till större delen upphört, sedan Danskarne sjelfva börjat att tillverka denna slags väfnad.

Salpeter-kokning var fordom, synnerligast inom båda Göinge härader, en lönande handtering, som derföre då också bedrefs temligen betydligt. Under loppet af de sednare åren har tillverkningen deremot varit högst obetydlig. Skälet härtill är vedens dyrhet och det låga lösningspris, Kronan erbjudit för varan. Då Rikets sednast församlade Ständer beviljade förlagslån, så väl för salpeterladors uppförande som pannors anskaffande, gaf detta en stor del af dessa häraders hemmansägare anledning att söka dessa lån. Det var en ny källa att bekomma penningeförskotter, som kunde till en del afhjelpa penningbehofven och ersätta i någon mån bristande tillgångar i öfriga länkontor. Då-hela anslaget, som fick för hela landet utlånas, endast utgjorde 100,000 R:dr, sträckte dessa 2:ne häraders lånsökande likväl sina anspråk ungefärligen till denna summa. Härigenom stärktes den öfvertygelsen, att lånen voro hufvudsaken och salpeterkokningen en bisak, eller rättare ett föregifvande för att bekomma lån. Som det ej kunde vara afsigten att derföre förskjuta med penningar, och med ansökningarne dessutom ej de föreskrifna vilkoren voro fästade, afstyrkte Eders Kongl. Maj:ts Befalhuingshafvande bifall till dessa lån, hvilket afstyrkande salpetersjuderi-styrelsen till större delen gillade. Sedan Kronans lösningspris nu blifvit förhöjdt, är att förmoda, det näringen utan lån kan blifva lönande. Att deremot genom lånta penningeförskotter inlocka till en näring, som ej af sig sjelf kan löna sig, skall utan tvifvel snarare försämra än förbättra näringsidkarnes villkor, synnerligast då lånen skola återbetalas. Låninrättningar saknas för öfrigt ej.

Sjöfart idkas i synnerhet inom Bjäre härad, der dugligt och raskt sjöfolk är att tillgå. Från Länets östra kust göras transporter af spannmål till Blekingska hamnar, hvarifrån ved och timmer hemtas. Härigenom beredes förtjenst åt fiskare och båtskeppare.

Fiske, hvaraf det i Östersjön och vid vestra kusten är det betydligaste, sysselsätter flera hushåll och lemnar dem utkomst.

Jagt är utan någon betydelse och kan inom detta län ej räknas som något egentligt näringsfång.

Handel inskränker sig hufvudsakligast till landthandel med ortens produkter och med afsättning, dels i Länets städer, och dels på landtmarknader. Spannmål och brännvin, en del timmerskog samt ek- och bokstäfver äro de hufvudsakligaste exportartiklar.

Af förenämnde yrken gifva visserligen flere medel till förtjenst, men att bestämma totala inkomsten häraf är omöjligt, helst de fleste, som idka dem, synnerligast af allmogen, ej för sig sjelfva göra några beräkningar deröfver. Medel-markegångspriset under åren 1839 med 1843 gör inom Länets för råg 8 R:dr 46 sk. 10 rst, korn 5 R:dr 28 sk. och för hafre 2 R:dr 44 sk. 7 rst, allt Banko. Att bestämma markegångspris, så att en allmän belåtenhet dermed vinnes, röjer allt mer och mer svårighet. Synnerligast visar den sig, då en hastigare omvexling i de gångbara sädespriserna uppkommer i följd af olika årsväxt. Då markegångspriset skall bestämmas i början af November månad, har sällan något gångbart pris på spannmål efter den inbergade skörden ännu stadgat sig, och då rågpriset till exempel 1 eller 2 månader förut uppgått till 14 å 15 R:dr B:ko tunnan, hvarpå exempel här ej saknas, och kan 2 å 3 månader derefter falla så småningom till 6 å 7 R:dr, är det nära nog omöjligt att under tiden finna ett pris, med hvilket både räntegifvare och räntetagare blifva belätne. Här af följer vanligen en missbelåtenhet, som ofta höres och som troligen ej kan afhjelpas, förr än dels en annan tid bestämmes för markegångssättningen, dels andra grunder föreskrivas för sjelfva prissättningen.

Att för öfrigt tillförlitligt uppgifva näringarnes tillstånd, i tabellarisk form med bestämda zifferuppställningar, kan ej göras. Om näringarne äro i stigande eller fallande kan således ej på annat sätt pröfvas, än genom en allmännare öfversigt af Länets ekonomiska ställning. Skånska provinsen, och således äfven detta Län, har dessa sednare åren haft stora svårigheter att bekämpa. Att, under åkerbrukets, enskiftenas och odlingarnes rätta utvecklingsperiod, hvilket man kan kalla de sednare 10 åren, under stora ansträngningar att använda alla möjliga krafter till förbättringar och utvidgade odlingar och må hända skynda dermed mera än krafterna medgäfvit och förståndigt var; att under sådana förhållanden mötas med tvänne nära nog totala missväxtår, under det en äfven å andra orter kännbar penningeförlägenhet kändes, öppnade sår, som ej så snart kunna läkas. Såren blefvo så mycket djupare, som ymniga och lätta lånetillgångar hade föregående åren blifvit i stor skala anlitate. När man härtill lägger att spekulationerne hade dessutom sträckt sig i öfverdrifvet mått till egendomshandel, i hvilken både stora egendomar och en mängd hemman och hemmansdelar ingingo, hvartill krediten fortfarande behöfde anlitas, under det att egendomens värde voro i stigande och nära nog ingen gräns för deras värden, så kan man lätteligen fatta följderna af den stagnation, som uppkom genom brist på produkter att afsätta och genom brist på cirkulerande mynt, hvarmed redan ingångne förbindelser och de stundliga behofven skulle liqvideras. Kämmingen häraf skulle blifva så mycket starkare, som bristen ej kunde afhjelpas genom ett återhåll, ty stegen voro redan tagne, voro för stora och för allmänna. Ett ovarsamt begagnande och användande af de tillgångar, som varit tillgängliga och som onckligen släpptes allt för hastigt och allt för mycket på en gång ut, måhända med beräkning af långifvarne, att derigenom ernå en deremot svarande och kanske obillig vinst, skulle naturligtvis skuldsätta fastighetsegare och näringsidkare till ett belopp, som ej kunde utan tvångsmedel återbetalas, när samma källor, från hvilka lånen blifvit gjorde, på en gång och på flera månader stängdes, antingen af försigtighet eller af brist på tillgångar. Emellertid hade dessa i och för sig sjelfva skenbara tillgångar uppstegrat både fastighets- och varupriser, hvilka äfven under naturliga förhållanden ej kunde stå på samma höjd och skulle ovilkorligen än vidare falla i samma mån det förut cirkulerande myntet indrogs och krediten blef störd. Bristande kredit, som alltid blifver en följd, när den ovarsamt och utan beräkning i öfvermått blifvit begagnad, förorsakade, må hända mer än

brist på penningar; den oreda som erfarits, ty sedelfabrikerna existerade med samma rätt att fabricera, ehuru de ej vågade att utsläppa deras tillgångar i den vacklande rörelsen. En i början för stor och sedermera en för ojemn utlåning af Privat-bankerna har gjort ondt. Detta kan af ingen förnekas. Lättsinnigt hafva låntagare begagnat öppnade tillfällen att derifrån på egna och andras namn erhålla penningeförskotter. Ostadiga hafva privatbankers operationer varit och olämpliga för den rörelse och den hufvudnäring, som inom detta Län tarfvar en annan amorteringsprocent än den, som är för privatbanker och diskonter bestämd. De höga straffräntorna lisa ej heller jordbrukarnes bekymmer.

Att näringarne häraf lidit, att jordbrukaren, äfven den som ej deltagit i tidens finansiella operationer, också deraf lidit och lider, är omiskänneligt. Att de för högt uppdrifna fastighets- och varupriserna fallit nära 33 $\frac{1}{3}$ procent och, efter ett föregående temligen ymnigt år och med förväntan på ett kommande ymnigt, ännu vidare skola falla, kanske under arbetskostnaden och egendomarnes reela värden, äro följder, som äro kännbara. Bekymren synas, och, när de inställt sig, röja sig vanligen begären efter hjälp. Mången frågar med otålighet: hvar finnes den? Den finnes må hända närmare än de fleste sjelfva vilja. Den finnes säkrast hos hvar och en sjelf, som der-till måste bidra. Skall den sökas på annat sätt och på andra ställen, kan ingen hjälp erhållas. Den finnes i ett efter våra tillgångar enligare lefnads-sätt och att lättsinniga och förhastade speculationer bannlysas af dem, som ej förmå mäta dess följder. Den finnes i en redlig afsigt att ej våga mer än man har, d. v. s. i allvarliga bemödanden att göra hvar man rätt, äfven om det må ske med en och annan uppoffring af lifvets njutningar. Då kan förtroendet återkomma, då kan trefnaden åter inträda i de byggder, inom de hushåll, der den förr var hemmastadd. Konstmedel kunna endast hjälpa för ögonblicket, men verka i längden i motsatt riktning; då deremot det enklaste medlet, d. v. s. det moraliska, säkrast återför till ordning och välmåga.

Politisk Författning.

Kammarverk. Under nu föregående år har någon ny jordebok icke upprättats.

Under dessa åren hafva $15\frac{397}{1152}$ mantal kronohemman, 1 gäthus, 1 utjord och 1 gästgifveri blifvit till skatte inköpte.

Laga skiften hafva grannar emellan fortgått. Under dessa åren hafva $318\frac{1}{24}$ förmedlade hemman eller mantal blifvit skiftade. Härvid hafva 140,503 geometriska tunnland blifvit delade. Sedan de större samhälligheterna nu till större delen äro skiftade, utgöra nu de flesta laga skiften klyfningar, styckningar och jordafsöndringar. Den utflyttningshjälp, som bestås detta Län och som endast utgöres till ett årligt anslag af 4,000 R:dr, har alltid varit otillräcklig, hvarföre, enligt Landskontorets uppgift, en balance nu finnes, som utgör 23,341 R:dr 41 sk. 3 rst. Detta anslag har hittills varit otillräckligt, men skall, så snart balancen upphör, kanske för framtiden förslå, helst om ingen sådan utflyttningshjälp erhöles, då endast klyfningar och styckningar under ett visst hemmantal äro i fråga.

Uti förutnämnde och bifogade tabell är antalet af hemman af olika natur, lägenheter, bruk, qvarnar m. m., tillhöriga kronan, läroverk, fromma stiftelser o. s. v. uppgifvet.

I en del af Länet har håg väckts att genom sjöars sänkning vinna nya tillfällen till odlingar och förbättra sumpiga trakter. Här må omnämnas Ifvö, Råbelöfs och Finja större sjöar, de tvänne förstnämnde inom Wilands och den sednare inom Vestra Göinge härad. Verkställigheten hvi-lar dels på fortsatta undersökningar, dels på andra förberedelser och dervid uppkomna tvisters afgörande.

Den enda egentliga vägomläggning, som under loppet af dessa åren inom Länet blifvit i fråga satt, är den allmänna landsvägen öfver den så kallade Hallands-åsen, emellan Margretetorps och Karups gästgifvaregårdar. Den delen deraf, som tillhör detta Län, går genom Bjäre härad och utgör kommunikationen emellan Skåne och Halland samt Rikets öfriga vstra kust-

land. Sedan behörig undersökning blifvit verkställd, har Eders Kongl. Majt Nädigst gillat den plan och det kostnadsförslag, som i och för den nya vägen af Styrelsen för väg- och vattenbyggnader blifvit gjord, hufvudsakligast i afsigt att undgå de svårare och brantare backar, som försvära begagnandet af den gamla vägen. Sedan Eders Kongl. Majt i Näder gifvit anvisning på anslag till att ersätta kostnaden, har sammanträde hållits med de väghållningskyldige, för att höra dem huru vida de ville åtaga sig arbetets verkställighet; men då de dertill nekat, har Eders Kongl. Majt i Näder tillåtit, att enskildt bolag fick emot bestämda villkor och arbetets fulländande åtnjuta anslaget. Som anbud härom skulle inlemnas till Eders Kongl. Majts Befallningshafvande i Hallands Län, är det här obekant huru vida ännu något sådant anbud är gjordt. Det skick, i hvilket denna fråga blifvit satt, är ett förnyadt bevis huru det enskilda interesstet kan och får i dylika fall öfverväga det allmänna. I denna fråga, som skulle bereda en förbättrad och nödvändig kommunikation emellan södra och vestra Sverige, mötes motstånd af en pluralitet inom tvänne härader, hvarigenom en stor del väghållningsskyldige ej begagna denna väg och se sig således ej hafva någon enskild nytta af företaget. Man synes således berättigad till den slutsats, att, så länge broars och vägars anläggande och underhåll, i synnerhet de som äro ämnade till de större kommunikationerne, till stor del bero på vissa hemmansgares eget medgifvande, finnes ett väsendtligt hinder emot bättre kommunikationer i vårt land. När tvister härom börja, fortsättas de vanligtvis i en kretsgång af former och instantier, till föga bättnad för den allmänna trafiken och den stora allmänhet, som emellertid tarfvar vägar och kommunikationer.

Så väl vid Åhus, nära Christianstad, som vid Cimbritshamn hafva planer och förslager till hamnbyggnader och anvisning till statsanslag blifvit gjorde. Hamnbyggnaden vid Cimbritshamn är påbörjad 1843 och fortsättes med den drift, att nära $\frac{2}{3}$ delar af arbetet är färdigt. Återstoden deraf bör ej kunna möta något hinder, så vida tillgångar ej saknas till fortsättningen. Deremot hafva, vid den undersökning, som blifvit gjord i och för Åhus hamn, svårigheter visat sig, som lagt hinder i vägen för dess påbörjande. Nästan alla strandegare vid Helgeå bestrida den uppdämning, som i strömfåran anses nödig, för att leda strömvattnet till Åhus, under förutsättning att deras jordegor, som ligga å stränderna, blifva derigenom dränkte. En del af strandegarne, med sannt interesse för hamnens förbättrande, haf-

va begärt, att undersökning på deras bekostnad må ytterligare göras, för att närmare få förhållandet utredt. Detta fördröjande medför emellertid en kännbar olägenhet för denna ort, som blifver allt mer och mer i behof af afsättning till andra orter af de produkter, den har att afyttra. Detta sednare ymnigare år har ytterligare väckt farhågan att se denna bördiga del af Länet fränstängd de orter, till hvilka afsättbara produkter nu med svårighet afsändas och hvarifrån ortens behof med samma svårighet hitföras. I fall en säker hamn vid Åhus kunde tillvägabringas, i samband med Hjelgeåns upprensning in åt landet, hvarigenom en lättad transport till sjelfva hamnplatsen uppkom, bereddes derigenom så väl för denna orten, som för de här-om norr och vester belägna trakter en stor fördel, som ej kan på annat sätt ersättas.

Af nu varande, på hemman lagda onera kan skjutsningen anses vara det besvärligaste och mest motbjudande, synnerligast derföre att de skjutskyldige äro öfvertygade, att skjutsväsendet kunde ordnas på de flesta ställen inom Länet som ett frivilligt åtagande, hvarigenom den nu varande tvångskjutsen kunde upphöra.

Under loppet af dessa sednare åren har uppbörden kunnat verkställas utan svårigheter. Ehuru de tvänne sednaste åren varit för Länet högst bekymmersamma och penningetillgångarne knappa, har kronoskatten på vanligt sätt gått in. Detta bör så mycket heldre anmärkas, som Eders Kongl. Majts Befallningshafvande derigenom sättes i tillfälle, att dels vitsorda uppbörds-männens nit och drift samt omtanka att på lämpligaste sätt liksom jemka in skatterna, till fördel för de skattskyldige, utan handräckningsåtgärder, dels få uttala den sanning att ännu finnes den anda hos menigheten, att i möjligaste mån ordentligt afbörda sig kronoskatten. Der dröjsmålet är allmänast, är hos dem, som i följd af större fastigheter hafva större skattebelopp att erlægga. Deras stämmoböter äro för små, för att inverka på åliggandet att vid uppbördsstämman afbörda sig skatten, hvaremot beräkning kan göras att räntan derför, till dess erläggandet sker, är en vinst.

Den nya Nådiga författningen angående Kyrkoråd och Sockennämnder har så nyligen kommit i verksanhet, att följderna deraf ej kunnat skönjas.

Fattigvården bestrides enligt gällande författningar. Saknaden af en all-

män fattiglag, med mera bestämda föreskrifter i flera afseenden, kännes likväl ännu.

Den af Eders Kongl. Maj:t gifna författning om folkskolor har visserligen satt en del församlingar i verksamhet, att ordna deras skolor i den syftning, den Nådiga föreskriften ålägger. Men på andra ställen möta svårigheter, dels i följd af lokala förhållanden, dels i följd af socknars mindre förmåga att rätt uppfatta vigten af rätt ordnade skolor. De synas också vilja begagna till det yttersta det uppskof, som i nämnde författning är medgifvet.

Brandstods-föreningar äro i alla fögderier verksamma, utom i Bjäre härad, der en sådan inrättning saknas. Sedan sista femårs-berättelsen ingafs, hafva dylika föreningar inom Norra Åsbo härad samt inom Östra och Västra Göinge härader kommit i verksamhet, sedan Eders Kongl. Maj:t i Nåder gillat de förslag till Reglementen, som till Eders Kongl. Maj:t i underdånighet blifvit afgifna. Städerna inom Länet hafva ock i mer eller mindre mån deltagit i det nyligen inrättade bolaget för ersättning för lösbo, som genom eldsvådor går förloradt.

Länets Sparbank fortgår i verksamhet, i förening med de filialkontor, som äro inom Länet och aflägsnare orter ordnade. Förtroendet för denna nyttiga inrättning fortfar, till förmån för flitige och sparsamme, som derigenom se besparade mindre summor förvarade, till dess de kunna nyttigt användas. Men äfven denna inrättning har fått vidkännas sednare årens svårigheter. Då de förra åren insättningarna vanligen voro dubbelt så stora som utbetalningarna, har ett motsatt förhållande inträffat de sednare åren.

Sjukvården bestrides inom Länet af skicklige Läkare. Enuru de södra eller Ingelstads och Jerrestads härader sjelfve hålla en Läkare, äro villkoren för honom så obetydliga, att en ordinarie Provincial-läkare der saknas. Länslazarettet, i förening med kurhuset, har blifvit utvidgadt. Nu är det i den ordning, att det underhåller 100 frisängar, och begagnas med ökad förtroende af Länets invånare. Venerisk sjukdom har likväl under de sednare åren varit i det tilltagande, att kurhusafgiften har af de årliga pröfnings-komitéerna ansetts behöfva utgå med den högsta afgiften, eller med 5 sk. på hvarje mantalsskrifven person.

Städer.

Af dessa är *Christianstad*, den betydligaste inom Länet. Folkmängden i staden, med under stadens jurisdiktion liggande byarne Nosaby, Näsby och Åhus lastageplats, utgjorde vid 1843 års mantalsskrifning: mantalsskrifna personer 4,302 och skattfrie 1,602. Hvarförutan i staden finnas tillhörande dels Kongl. Vendes Artilleri-Regemente 1,357 personer, af hvilka 390 äro mantalsskrifna, och dels af Kongl. Norra Skånska Infanteri-Regementet 107 personer, af hvilka 94 äro mantalsskrifna.

Handeln fortgår under samma förhållanden som förr, dock att den äfven här vidkännes en svårare afsättning i följd af den konjunktur, som här blifvit förut omnämnd. Med den svårighet, som tynger på handeln, att alla hit inkommande varor skola transporteras på axel från lastage-platsen Åhus, samt varornas lossningskostnad derstädes, då fartyg måste under lossningen ligga ute på en mindre säker redd, försvårar i betydande mån handeln.

Näringarne bestå i handel, handtverk och fabriker. Under sistlidna år funnos inom staden 147 mästare, 98 fabriks- och handtverks-gesäller samt 280 lärningar. Som fabriker upptagas 2:ne garfverier, 5 färgerier, 1 kammarkeri, 1 cigarrfabrik, 3 utfabriker, 2 spegelfabriker och 1 tapet-tryckeri, tillika med en i staden förut inrättad, men till sin hufvudsakliga del för 4 år sedan till landet förflyttad klädesfabrik. Klädesfabriken är nu i verksamhet och utgör tillverkningsvärdet sistlidna år 17,561 R:dr Banko.

Fattigförsörjningen inom staden bestrides hufvudsakligen genom fonder, som af enskilde dertill äro donerade. Ett nytt för staden gällande fattigreglemente har blifvit antaget och fastställdt, ehuru det ännu ej kunnat komma i verksamhet.

Skjutsningen bestrides af staden med biträde af angränsande byar.

De prohibitiva författningar och skråordningar synas ej hafva gifvit något särdeles stöd åt städernas näringar, hvilka, åtminstone inom detta Län, tvina i stället för att förkofra sig.

Engelholm.

Stadens folkmängd utgjordes 1843 af 944 personer, hvaraf 630 voro skattskrifne.

De egentliga näringsgrenarne äro minuthandel och handtverkerier. Någon spannmål uppköpes äfven af omkring boende landtmän, hvilken afsättes å andra orter, synnerligast Götheborg.

Undervisningsverket bestrides af en lärare uti en af borgerskapet ensamt underhållen skola.

Särskilda anstalter för sjukvården finnas icke; men läkare-biträde saknas ej.

Cimbritshamn.

Stadens folkmängd uppgår till 1,112 personer, af hvilka 432 personer äro mantalsskrifna.

Invånarnes vilkor uppgifvas hafva förbättrats. Den nu påbörjade hamnbyggnaden har lemnat arbetsförtjenst åt arbetsfolk inom staden, samt äfven medfört fördelar åt närings-idkare och andra af stadens invånare, genom den ökade konsumtion, som uppkommer genom arbetare vid hamnen. Sistolidna år användes under vår-, sommar- och höstmånaderna 75 personer dagligen och under vintermånaderna 35. Sedan vårens ingång i år, ha 130 arbetare dagligen öfverhufvud dervid varit sysselsatta. Då endast $\frac{2}{3}$ af byggnaden kan anses vara färdig, befaras att de af staden påräknade tillgångar ej förslå till den öfriga $\frac{1}{3}$ delen. Skillnaden emellan hvad, som påräknades åtgå, och hvad, som nu verkligen åtgår, härrör synnerligast af högre dagspenning åt arbetarne, än som i kostnadsförslaget var beräknad. Hamndirektionen påräknar en brist af omkring 13,000 R:dr Banko. Erhållandet af denna summa möter svårigheter genom den allmänna svårighet, som visar sig i följd af penningebristen; men bör dock på ett eller annat sätt skaffas, för att fullända det arbete, som är påbörjadt.

Det

Det uppgifves, att handelsrörelsen har sista 5 åren något tilltagit. Den består hufvudsakligen uti inköp af landsortens produktion af spannmål, brännvin, fläsk och några andra varor och deras utskeppning till afytttrande i Stockholm, Gefle och Götheborg och, hvad spannmålen beträffar, till hamnar i Blekinge. Handeln bedrifves af 7 handlande med biträde af 11 handelsbetjenter.

Fabriksrörelsen befinner sig härstädes ungefärligen i samma skick, som för 5 år sedan. Fabriker äro 3 färgerier, 3 lädergarfverier, 2 kardfabriker, 1 tegelbruk, 1 tobaksfabrik och 1 urfabrik. De bedrifvas af 11 egare och mästare, 37 gesäller och andra arbetare. Årliga tillverkningen uppgifves ega ett värde af 13,765 R:di. Handtverkerierna bedrifvas af 38 mästare, 28 gesäller och 49 lärlingar.

Sillfisket idkas med 9 så kallade vrakekar af 36 personer. Sjöfarten har varit efter uppgift i tilltagande. Den idkades år 1838 med fem fartyg öfver 10 läster af tillhopa 109 svåra lästers drägtighet och med 4 fartyg under 10 läster. Sistlidna år idkades den af 9 fartyg öfver 10 läster tillhopa dragande 221 svåra läster, och med 5 fartyg under 10 läster.

Staden eger ej stapelrätt, eger dock Nådigt tillstånd att från Bornholm direkte införa och till samma ställe utföra vissa varor.

Stadens jord innehåller 306 tunnland och brukas af stadens invånare.

Christianstads Landskansli den 28 Juni 1844.

GEORG von ROSEN.

J. N. BRÅKENHIELM.

C. KJELLANDER.

